

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

De beleving van een sociaal, veilig, gezond en activerend leefklimaat in detentie: resultaten van de Life in Custody-studie 2024

Palmen, J.M.H.; Nieuwbeerta, P.; Martens, S.G.M.M.; Ravenstein, F. van

Citation

Palmen, J. M. H., Nieuwbeerta, P., Martens, S. G. M. M., & Ravenstein, F. van. (2025). De beleving van een sociaal, veilig, gezond en activerend leefklimaat in detentie: resultaten van de Life in Custody-studie 2024. *Proces: Tijdschrift Voor Strafrechtspleging*, 104(2), 73-88. doi:10.5553/PROCES/016500762025104002002

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4281614>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ARTIKELEN

De beleving van een sociaal, veilig, gezond en activerend leefklimaat in detentie

Resultaten van de Life in Custody-studie 2024

*Hanneke Palmen, Paul Nieuwbeerta, Sophie Martens & Francesca van Ravenstein**

1. Inleiding

Het leefklimaat in penitentiaire inrichtingen wordt wereldwijd als zeer relevant beschouwd bij het beheer en de organisatie van gevangenis. Ten eerste benadrukken nationale en internationale mensenrechtenorganisaties het belang van een humane behandeling van personen wier vrijheid is ontnomen.¹ Daarbij wordt aangenomen dat een beter gevangenis-klimaat gerelateerd is aan een beter welzijn van gedetineerden. Ten tweede wordt aangenomen dat een humaan en prettig gevangenis-klimaat gerelateerd is aan betere uitkomsten na vrijlating. Daarmee is het creëren van een positief leefklimaat een belangrijk instrument om, direct en indirect, de re-integratie van ex-gedetineerden in de samenleving na vrijlating te bevorderen en het recidiveniveau te verlagen.

De laatste decennia is er ook binnen het Nederlandse gevangeniswezen toenemende aandacht voor het leefklimaat in penitentiaire inrichtingen (PI's). Als gevolg daarvan heeft de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) van het ministerie van Justitie en Veiligheid de Universiteit Leiden opdracht gegeven om op een wetenschappelijke wijze regelmatig en systematisch het leefklimaat in Nederlandse PI's in kaart te brengen en te monitoren. Daartoe is vanaf 2017 een langlopende studie gestart, de Life In Custody-studie (kortweg LIC-studie).² Elke twee jaar wordt in deze landelijke studie het leefklimaat zoals beleefd door volwassen gedetineerden in Nederland, in kaart gebracht.

In dit artikel worden de eerste resultaten van de vierde meting van de LIC-studie, gehouden in het voorjaar van 2024, gepresenteerd.³ Bij deze meting wordt voor het

* Dr. Hanneke Palmen is universitair hoofddocent criminologie bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden. Prof. Paul Nieuwbeerta is hoogleraar Criminologie bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden. Sophie Martens is promovenda bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden. Francesca van Ravenstein is promovenda bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden.

1 Zie bijvoorbeeld UN General Assembly, *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)*, resolution A/RES/70/175, adopted by the General Assembly, 8 januari 2016, www.refworld.org/legal/resolution/unga/2016/en/119111 (accessed 1 juli 2024).

2 Zie voor meer informatie over de opzet en resultaten van de LIC-studie en voor een overzicht van de verschenen publicaties: www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/law/life-in-custody-study-lic.

3 Eerdere metingen waren – na een pilot in 2016 – in 2017, 2019 en 2022.

eerst gebruikgemaakt van een nieuw theoretisch kader en een geactualiseerde vragenlijst die hier nauw bij aansluit (zie voor een uitgebreide beschrijving van het theoretische kader en de rationale achter de nieuwe versie van de vragenlijst de bijdrage van de Life in Custody-studie in de vorige editie van *PROCES*).⁴ Daarbij worden vier hoofddomeinen van het leefklimaat (een sociale, veilige, gezonde en activerende leefomgeving) onderscheiden. Het doel van deze bijdrage is om eerst kort een beeld te schetsen van de gehanteerde dataverzamelingsprocedure van de LIC-studie 2024, waarna de resultaten op elk van de hoofddomeinen besproken zullen worden.

2. De Life in Custody-studie 2024

2.1 Dataverzamelingsprocedure

Om de beleving van het leefklimaat in penitentiaire inrichtingen in 2024 in kaart te brengen heeft van 29 januari 2024 tot 19 april in dat jaar een landelijke survey-meting van de LIC-studie plaatsgevonden onder een zo groot en gevarieerd mogelijk aantal gedetineerden. In totaal 28 locaties van alle PI's in Nederland is gedetineerden gevraagd om een vragenlijst, de vernieuwde Prison Climate Questionnaire (PCQ 2.0), in te vullen.

De door de Commissie Data en Ethiek van de Universiteit Leiden goedgekeurde dataverzamelingsprocedure was gelijk aan die in eerdere metingen.⁵ Samenvattend werd de dataverzameling in elke PI voorbereid in samenwerking met een contactpersoon, die door de directeur werd aangewezen. Zo werd het onderzoek bijvoorbeeld aangekondigd bij het personeel en de gedetineerden (onder andere door het verspreiden van flyers, posters en nieuwsbrieven) en werd het onderzoek zo goed mogelijk ingepast in het dagprogramma van elke PI.

Elke PI werd tijdens de dataverzameling gedurende vier of vijf dagen bezocht, waarin onderzoeksmedewerkers gedetineerden persoonlijk uitnodigden om aan het onderzoek deel te nemen. Deze persoonlijke aanpak zorgde ervoor dat gedetineerden eventuele vragen of zorgen met de onderzoeksmedewerkers konden bespreken. In dit gesprek werden het doel, het belang en het vrijwillige karakter van het onderzoek uitgelegd, evenals de wijze waarop de vertrouwelijkheid van gegevens gewaarborgd is. Informed consent werd verkregen volgens recente richtlijnen van onderzoeksethiek. Als gedetineerden aangaven te willen deelnemen aan het onderzoek, ontvingen zij een Nederlandse of Engelse vragenlijst. Tot slot werd hun gevraagd of ze toestemming wilden geven om hun surveygegevens te koppelen aan registratiedata, zoals hun justitiële documentatie. De meeste gedetineerden (92%) gaven hier toestemming voor. Gedetineerden die afwezig waren tijdens het eerste bezoek aan hun afdeling, werden later in de week nogmaals bezocht en indien mogelijk benaderd. Alle benaderde gedetineerden ontvingen, onafhankelijk van hun deelname, een klein presentje (vaak een chocoladereep of blikje fris).

4 P. Nieuwbeerta e.a., 'Een sociaal, veilig, gezond en activerend leefklimaat in detentie', *PROCES* 2025, 1, p. 50-60.

5 H. Palmen, A.Q. Bosma & E.F.J.C. van Ginneken, 'Het leefklimaat in Nederlandse penitentiaire inrichtingen: De Life In Custody studie', *PROCES* 2019, 1, p. 20-36.

2.2 De PCQ 2.0

Bij de LIC-studie 2024 is gebruikgemaakt van een geactualiseerde versie van de Prison Climate Questionnaire (PCQ): de PCQ 2.0. In deze versie van de vragenlijst worden voor het eerst vier hoofddomeinen van het leefklimaat onderscheiden: een sociale, veilige, gezonde en activerende leefomgeving.⁶ Deze zijn onderscheiden om optimaal aan te sluiten bij internationale gevangenisstandaarden en Nederlandse wetgeving over detentieomstandigheden.

Om het leefklimaat te meten worden in de PCQ 2.0 binnen elk van deze vier hoofddomeinen weer vier subdomeinen onderscheiden. In totaal meet de PCQ 2.0 de vier hoofddomeinen en de zestien subdomeinen in 81 items. Elk van deze items is geformuleerd als een stelling, waarbij de respondenten wordt gevraagd aan te geven in hoeverre zij het met de stelling eens zijn: (1) helemaal oneens, (2) oneens, (3) neutraal, (4) eens, (5) helemaal eens. De scores van de gedetineerden op de schalen van de subdomeinen zijn de gemiddelden van de scores van de items die bij elk van de subschaal horen. De scores van de schalen op de hoofddomeinen zijn de gemiddelden van de subschalen. De score op de totale 'Leefklimaat'-schaal is het gemiddelde van de schalen van de hoofddomeinen. Uiteraard hebben de geconstrueerde schalen voor de hoofd- en subdomeinen daarmee ook een range van 1-5.

De PCQ 2.0 bevat ook diverse vragen over belevingen en ervaringen van gedetineerden die mogelijk samenhangen met de beleving van het leefklimaat. Dit betreft bijvoorbeeld het ervaren welzijn, het gedrag van gedetineerden, het psychologisch welbevinden en verwachtingen na detentie (zie tabel 1). Daarnaast bevat de PCQ 2.0 enkele vragen over de individuele kenmerken van de gedetineerden (bijvoorbeeld gender, leeftijd, relatiestatus, ouderschap, opleiding, geboorteland).⁷ Het invullen van de kern van de vragenlijst duurt gemiddeld 20 minuten.

2.3 Deelnemers

Binnen de LIC-studie wordt de beleving van het leefklimaat voor alle volwassen gedetineerden in Nederland in kaart gebracht. Dat wil zeggen dat zowel mannelijke als vrouwelijke ingesloten bij het onderzoek werden betrokken, die in verschillende fasen van hun detentie zaten en in regimes verbleven die verschilden in beveiligingsniveau (van uitgebreid tot beperkt beveiligd) en doelpopulatie (verdachten in voorlopige hechtenis, veroordeelde gevangenen, stelselmatige daders, gedetineerden die extra zorg behoeven, terroristen, gedetineerden onder intensief toezicht en beheersproblematische gedetineerden). Op deze manier wordt de beleving van het leefklimaat bij een representatieve afspiegeling van de gehele gevangenispopulatie onderzocht.

6 Naast de nieuwe indeling in de vier hoofddomeinen betroffen ten opzichte van de originele PCQ de voornaamste aanpassingen: (a) het toevoegen van subschalen over 'mediatoegang', 'duidelijke regels', 'klachtenafhandeling' en 'leefomstandigheden/hygiëne', (b) het weglaten van vijf items over individuele ervaringen over bezoek, (c) het weglaten van referenties naar 'de gevangenis' of 'afdeling' in de items, en (d) het aanpassen van de volgorde van vragenblokken in de vragenlijst.

7 Net als in eerdere metingen van de LIC-studie zijn er aanvullend vragen over andere onderwerpen aan de kern van de PCQ toegevoegd. Voor de LIC 2024 zijn dit vragen over 'veiligheid in detentie'. Daarover wordt in andere publicaties verslag gedaan.

Het bereiken van een zo groot mogelijke en representatieve groep gedetineerden was een belangrijk speerpunt van de dataverzameling, omdat eerdere gevangenisonderzoeken vaak kampten met lage responscijfers. Een lage respons is niet ongebruikelijk bij gevangenisonderzoek (waar de respons doorgaans niet hoger is dan 50%), maar wel mogelijk problematisch omdat het ten koste kan gaan van de generaliseerbaarheid van onderzoeksresultaten. Door toepassing van de hiervoor beschreven intensieve en persoonlijke wervingsstrategie is de LIC-studie 2024 erin geslaagd een respons te behalen van 68%.

In totaal waren er in de dataverzamelingsperiode 8710 gedetineerden ingesloten in 28 PI-locaties, van wie 6220 (71%) benaderd konden worden voor deelname aan het onderzoek. Sommige gedetineerden konden niet worden uitgenodigd om praktische redenen, zoals vrijlating of overplaatsing in de week van de dataverzameling ($N = 895$), en andere gedetineerden konden niet benaderd worden vanwege taalproblemen ($N = 553$), ernstige psychologische problematiek ($N = 77$) of plaatsing in isolatie ($N = 98$) in de week van de dataverzameling. Van de 6220 benaderde gedetineerden waren 4177 gedetineerden (68%) bereid om mee te doen aan het onderzoek. Redenen om niet mee te doen waren voornamelijk ‘geen zin’ ($N = 1136$), ‘geen tijd’ ($N = 119$) of ‘geen vertrouwen in onderzoek’ ($N = 108$). Tot slot gaven 3834 van de 4177 respondenten (92%) toestemming om hun surveygegevens te koppelen aan bij DJI bekende registratiedata.⁸

De kenmerken van de onderzoeksgroep zijn weergegeven in tabel 1.⁹ Een relatief groot gedeelte van de gedetineerden verbleef in een gevangenisregime (41%) of in voorlopige hechtenis in een huis van bewaring (HvB) (38%). Slechts een beperkt deel van alle gedetineerden verbleef in een ander regime, zoals een inrichting voor stelselmatige daders (ISD), een extra-zorgvoorziening (EZV), een arrestantenafdeling, een beperkt beveiligde afdeling (BBA) of een uitgebreid beveiligde afdeling (afdeling intensief toezicht (AIT), een terroristenafdeling (TA) of een afdeling voor beheersproblematische gedetineerden (BPG)).¹⁰

- 8 Doordat gegevens over de kenmerken van een klein deel van benaderde gedetineerden nog ontbraken kon – ten tijde van het schrijven van dit artikel – nog niet adequaat worden onderzocht in hoeverre de aan het onderzoek deelnemende gedetineerden een goede afspiegeling vormen van de totale gedetineerdenpopulatie in het gevangeniswezen. Maar voorlopige analyses duiden erop dat de kenmerken van de deelnemende gedetineerden (ten opzichte van degenen die dit niet konden of wilden) vrijwel eenzelfde leeftijds-, geslachts-, detentieduur- en detentieregime verdeling hebben. Deelnemende gedetineerden lijken echter wel vaker een Nederlandse afkomst te hebben.
- 9 De hier weergegeven kenmerken van deelnemers zijn gebaseerd op zelfrapportagegegevens – en dus niet vastgesteld aan de hand van registratiegegevens van de DJI. Gemiddeld genomen heeft ongeveer 15% van de deelnemers één of meerdere vragen over deze kenmerken niet beantwoord. Waar wordt gerapporteerd over deze kenmerken, worden deze respondenten buiten beschouwing gelaten.
- 10 Gedetineerden in een VB-regime (vreemdelingenbewaring) en in de PPC's (Penitentiair Psychiatrische Centra) zijn buiten beschouwing gelaten. De Life in Custody-studie onderzoekt weliswaar ook het leefklimaat in vreemdelingenbewaring, maar aangezien de VB-vragenlijst afgestemd is op doelgroep en context, is directe vergelijking met het gevangeniswezen niet mogelijk. Daarom zijn de VB-resultaten niet opgenomen in dit artikel. PPC's vallen niet onder de onderzoeksopdracht van de Life in Custody-studie.

Tabel 1 *Kenmerken van deelnemers aan de LIC-studie 2024 – naar detentieregime*

	Gevan- genis	HvB	ISD	EZV	Arres- tanten	BBA	AIT, TA, BPG	Totaal
	(N = 1.712)	(N = 1.593)	(N = 148)	(N = 325)	(N = 289)	(N = 41)	(N = 69)	(N = 4.177)
Gender: Man	93%	96%	93%	95%	99%	97%	79%	94%
Leeftijd: 40 jaar of ouder	42%	30%	52%	51%	41%	37%	18%	38%
Geboorteland: Niet Nederland	32%	33%	35%	23%	34%	25%	37%	32%
Opleiding: Midden of Hoog	56%	56%	48%	53%	53%	60%	54%	55%
Partner: Ja	59%	59%	35%	35%	58%	58%	50%	56%
Kind: Ja	63%	54%	41%	50%	55%	81%	59%	57%
Detentieduur: 6 mnd. of langer	85%	32%	86%	68%	19%	97%	91%	59%
Eerdere detenties: Ja	59%	62%	97%	44%	75%	50%	64%	62%
Meerpersoonscel: Ja	30%	42%	1%	3%	76%	8%	0%	34%

In totaal gaven veruit de meeste deelnemers aan de LIC-studie aan een man te zijn en ruim een derde gaf aan ouder dan 40 jaar te zijn. Een derde gaf aan niet in Nederland te zijn geboren. Iets meer dan de helft van de gedetineerden had een middelbaar of hoog opleidingsniveau. Daarnaast gaf ook iets meer dan de helft van de gedetineerden aan ten minste één kind te hebben, en een vergelijkbaar percentage had een partner (relatie langer dan drie maanden). Ruim de helft van de deelnemers verbleef langer dan zes maanden in detentie toen zij deelnamen aan het onderzoek, en gemiddeld had bijna twee derde van de respondenten een detentiegeschiedenis. Ongeveer een derde van alle gedetineerden was geplaatst in een meerpersoonscel.

In de profielen van de persoonlijke kenmerken van de gedetineerden in de verschillende regimes zijn kleine verschillen op te merken. Het percentage mannen was vrij stabiel over de regimes, met een iets hogere vertegenwoordiging van vrouwen in de uitgebreid beveiligde regimes (AIT, TA, BPG). In deze regimes waren personen ook relatief jong, terwijl op de ISD en EZV iets meer mensen verbleven van boven de 40. In Nederland geboren gedetineerden waren iets meer vertegenwoordigd in BBA-regimes en EZV-afdelingen. Qua opleidingsniveau zien we weinig betekenisvolle verschillen tussen de gedetineerden in verschillende regimes, afgezien van het feit dat personen op de ISD relatief iets minder vaak een middelbare tot hoge opleiding hadden genoten vergeleken met de andere regimes. Personen in ISD- en EZV-regimes gaven bovendien relatief minder vaak aan een partner te hebben dan gedetineerden in andere regimes, en gedetineerden in het ISD-regime hadden in

vergelijking met gedetineerden in andere regimes minder vaak kinderen. Deze verschillen waren echter relatief klein.

Grotere verschillen zien we – niet verrassend, gezien de aard en het doel van de verschillende regimes – in detentiegeschiedenis en detentieduur. In het arrestantenregime en in de HvB's gaf een relatief klein deel van de gedetineerden aan langer dan zes maanden in detentie te verblijven, terwijl dat in de andere regimes (op de EZV na) meer dan 80% was. Gedetineerden op de ISD gaven bovendien vrijwel allen aan al eerder gedetineerd geweest te zijn; in het arrestantenregime was dit driekwart en in de andere regimes tussen de 40 en 65%. Verder gaven in de ISD-, EZV- en BBA-regimes slechts enkele gedetineerden aan in een meerpersoonscel te verblijven (0-8%), terwijl dat in het gevangenisregime (30%), de HvB's (42%) en het arrestantenregime (76%) beduidend vaker voorkwam.

3. Resultaten

3.1 *De beleving van het leefklimaat in detentie*

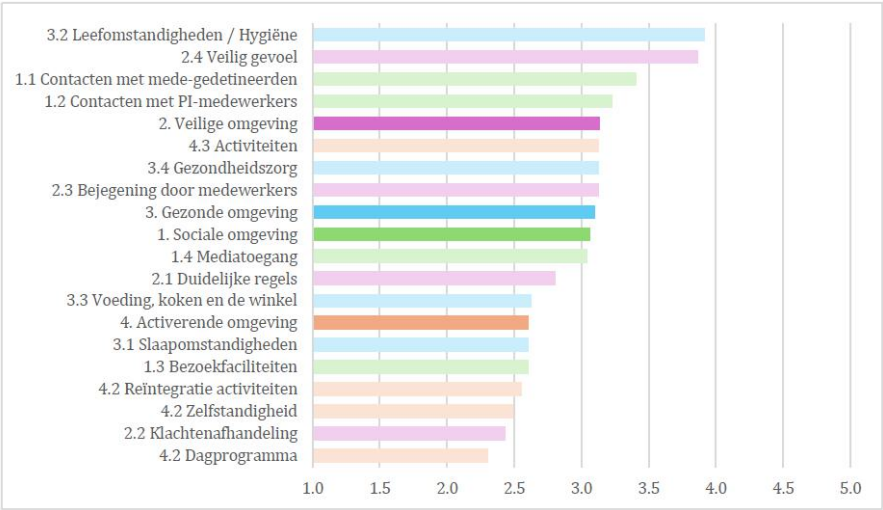
Tabel 2 (laatste kolom) en figuur 1 geven de landelijke gemiddelden weer voor de vier hoofddomeinen en de zestien subdomeinen van het leefklimaat. De getoonde schalen hebben een mogelijke score tussen de 1 en 5, waarbij een 3 staat voor een neutrale score.

In de figuur is te zien dat gedetineerden van alle leefklimaatdomeinen de leefomstandigheden/hygiëne de hoogste waardering gaven, gevolgd door het zelfgerapporteerde veiligheidsgevoel in de inrichting. Dit zijn ook de enige domeinen waarop gemiddeld boven de 3,5 werd gescoord. Gedetineerden gaven dus duidelijk aan dat de inrichtingen waarin zij verbleven gemiddeld een hygiënisch leefklimaat kennen, waarin ze zich over het algemeen relatief veilig voelen. Ook over sociale contacten binnen de inrichting waren zij gemiddeld positief, zowel over de relaties met medegedetineerden als over de relaties met medewerkers.

De beleving van de meeste leefklimaatdomeinen werd door de gedetineerden uitgedrukt met een neutrale score. Zo scoorden ze gemiddeld net boven de 3 op de hoofddomeinen gezond, veilig en sociaal leefklimaat. Over de mate waarin de inrichting een activerende omgeving bood, waren de gedetineerden gemiddeld beduidend minder positief. De gemiddelde scores die de gedetineerden gaven aan het dagprogramma, de zelfstandigheid en re-integratieactiviteiten waren de laagst gemeten. Ook was de tevredenheid over de afhandeling van klachten, de slaapomstandigheden, de bezoekfaciliteiten en de voeding, het koken en de winkel relatief laag.

Een belangrijke vraag is natuurlijk in hoeverre gedetineerden die op een van de leefklimaatdomeinen relatief hoog scoorden dat ook deden op andere domeinen. De onderzoeksresultaten laten zien dat dit het geval was. De berekende correlaties hebben allemaal waarden boven de 0,7, en de meesten zelfs ruim boven de 0,8, wat duidt op een zeer sterke samenhang in de mate waarin het leefklimaat in de PI's sociaal, veilig, gezond en activerend werd ervaren.

Figuur 1 *Gemiddelde scores op leefklimaatdomeinen van deelnemers aan de LIC-studie 2024*

Dit blijkt eveneens uit het feit dat de gemiddelde scores op de verschillende domeinen ook sterk samenhangen met de gemiddelde score op het ‘algemeen oordeel over de PI van gedetineerden’. Daarvoor is hun gevraagd aan te geven in hoeverre zij het eens waren met de stelling ‘Ik ben in het algemeen tevreden over deze inrichting’, met als antwoordmogelijkheden (1) helemaal oneens, (2) oneens, (3) neutraal, (4) eens, (5) helemaal eens. Deze resultaten geven aan dat de gedetineerden de beleving van de verschillende domeinen niet als losse afzonderlijke zaken zien, maar een overkoepelend beeld hebben van het leefklimaat waar de verschillende domeinen verschillende maar samenhangende indicatoren van zijn.

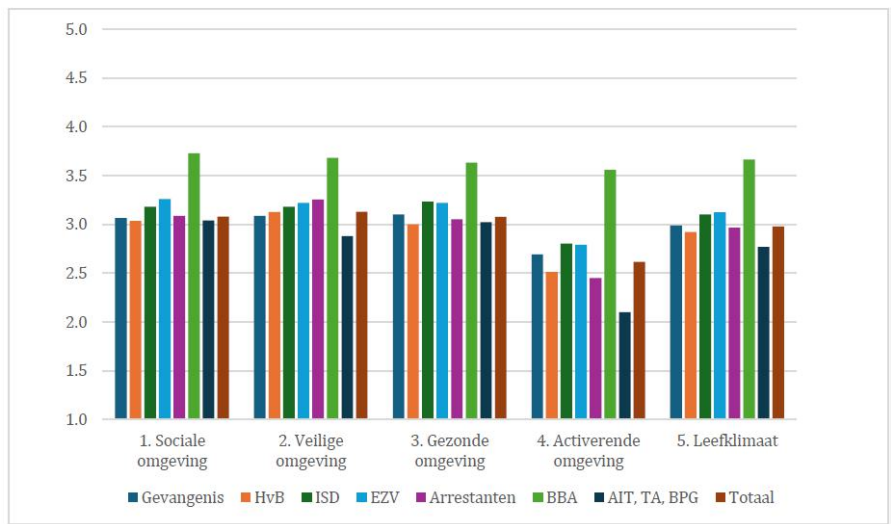
3.2 De beleving van het leefklimaat per detentieregime

De hiervoor beschreven scores op de leefklimaatdomeinen betreffen totale gemiddelden en doen geen recht aan het feit dat binnen het gevangeniswezen verschillende detentieregimes bestaan. Daarom worden in tabel 2 en figuur 2 de scores op het leefklimaat per detentieregime weergegeven. Bij de interpretatie van de resultaten dient men in gedachten te houden dat er geen rekening is gehouden met factoren die mogelijk de verschillen in beleving van het leefklimaat kunnen verklaren of juist maskeren. Als er bijvoorbeeld verschillen tussen regimes gerapporteerd worden in de beleving van het leefklimaat, zou dit ook te maken kunnen hebben met de tijd die gedetineerden reeds in detentie hebben doorgebracht. Allereerst valt op dat gedetineerden die op de BBA verblijven het meest tevreden waren over het leefklimaat. Zij scoorden gemiddeld op alle leefdomeinen beduidend hoger dan gedetineerden in andere regimes. Dit kan verklaard worden door het feit dat zij meer vrijheden hebben en een meer activerend dagprogramma dat hen voorbereidt op de situatie na vrijlating. Op de EZV-afdelingen scoorden gedetineerden op een aantal subdomeinen (contact met PI-medewerkers, bezoekfacili-

Hanneke Palmen, Paul Nieuwebeerta, Sophie Martens & Francesca van Ravenstein

teiten, bejegening door medewerkers, en gezondheidszorg) ook iets hoger dan gemiddeld, maar de verschillen zijn subtieler dan bij de BBA.

Figuur 2 *Gemiddelde scores op leefklimaat domeinen van deelnemers aan de LIC-Studie 2024 – naar detentieregime*

Tabel 2 *Gemiddelde scores op leefklimaat domeinen van deelnemers aan de LIC-Studie 2024 – naar detentieregime*

	Gevan- genis	HvB	ISD	EZV	Arres- tanten	BBA	AIT, TA, BPG	Totaal
	(N = 1.712)	(N = 1.593)	(N = 148)	(N = 325)	(N = 289)	(N = 41)	(N = 69)	(N = 4.177)
1. Sociale omgeving	3,1	3,0	3,2	3,3	3,1	3,7	3,0	3,1
1.1 Contacten met medegedeti- neerden	3,4	3,4	3,2	3,4	3,5	3,8	3,8	3,4
1.2 Contacten met PI-medewer- kers	3,2	3,2	3,4	3,6	3,2	3,8	3,0	3,2
1.3 Bezoekfacili- teiten	2,6	2,4	2,8	2,9	2,5	3,5	2,1	2,6
1.4 Mediatiegang	3,0	3,0	3,0	3,1	3,0	3,8	3,1	3,0
2. Veilige omgeving	3,1	3,1	3,2	3,2	3,3	3,7	2,9	3,1
2.1 Duidelijke regels	2,8	2,8	3,0	3,0	2,9	3,4	2,6	2,8

Tabel 2 (Vervolg)

	Gevan- genis	HvB	ISD	EZV	Arres- tanten	BBA	AIT, TA, BPG	Totaal
	(N = 1.712)	(N = 1.593)	(N = 148)	(N = 325)	(N = 289)	(N = 41)	(N = 69)	(N = 4.177)
2.2 Klachtenaf- handeling	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,6	2,1	2,4
2.3 Bejegening door medewer- kers	3,1	3,1	3,2	3,5	3,2	3,8	2,9	3,1
2.4 Veilig gevoel	3,9	3,9	3,8	3,5	4,0	4,5	3,8	3,9
3. Gezonde omgeving	3,1	3,0	3,2	3,2	3,1	3,6	3,0	3,1
3.1 Slaapomstan- digheden	2,7	2,5	3,0	2,7	2,5	3,2	2,4	2,6
3.2 Leefomstan- digheden/hygiëne	4,0	3,8	3,9	3,9	4,0	4,3	4,1	3,9
3.3 Voeding, koken en de winkel	2,6	2,6	2,8	2,8	2,6	3,2	2,6	2,6
3.4 Gezondheids- zorg	3,1	3,0	3,2	3,4	3,0	3,7	3,0	3,1
4. Activerende omgeving	2,7	2,5	2,8	2,8	2,4	3,6	2,1	2,6
4.1 Zelfstandig- heid	2,6	2,3	2,7	2,6	2,4	3,7	1,9	2,5
4.2 Dagprogram- ma	2,4	2,2	2,5	2,5	2,1	3,1	1,8	2,3
4.3 Activiteiten	3,2	3,0	3,3	3,3	3,0	3,8	2,7	3,1
4.4 Re-integratie- activiteiten	2,6	2,6	2,8	2,8	2,4	3,5	1,9	2,6
5. Leefklimaat – totaal	3,0	2,9	3,1	3,1	3,0	3,7	2,8	3,0

De gedetineerden die op de AIT, TA of BPG verbleven, waren het minst tevreden over het leefklimaat. Met name wat betreft bezoekfaciliteiten, klachtenafhandeling en alle subdomeinen van een activerende leefomgeving (autonomie, dagprogramma, activiteiten en re-integratieactiviteiten) was hun beleving van het leefklimaat beduidend lager dan die van gedetineerden in de andere regimes. Wel was deze groep iets positiever over de contacten met medegedetineerden. Gedetineerden in de overige regimes rapporteerden een min of meer gelijk en doorgaans neutrale beleving voor de leefklimaatdomeinen ‘sociale omgeving’, ‘veilige omgeving’ en ‘gezonde omgeving’.

Hanneke Palmen, Paul Nieuwebeerta, Sophie Martens & Francesca van Ravenstein

3.3 Aanvullende detentie-ervaringen

Naast de vragen over de beleving van het leefklimaat in de inrichting bevat de PCQ 2.0 diverse vragen over aanvullende detentie-ervaringen van gedetineerden die mogelijk samenhangen met de beleving van het leefklimaat. Tabel 3 geeft een overzicht van de belangrijkste resultaten.

Tabel 3 *Gemiddelde scores voor alle deelnemers aan de LIC-studie 2024 en scores per regime op de overige detentie-ervaringen*

	Gevan- genis (N = 1.712)	HvB (N = 1.593)	ISD (N = 148)	EZV (N = 325)	Arres- tanten (N = 289)	BBA (N = 41)	AIT, TA, BPG (N = 69)	Totaal (N = 4.177)
<i>Bezoek in afgelopen 3 maanden</i>								
Heeft regulier bezoek gehad	81%	77%	54%	71%	64%	85%	75%	77%
Heeft bezoek zonder toezicht gehad	35%	10%	11%	15%	14%	53%	5%	21%
Heeft speciaal familiebezoek gehad	25%	14%	12%	11%	9%	50%	25%	18%
Heeft met video gebeld	39%	25%	34%	29%	18%	70%	10%	31%
Heeft telefonisch contact gehad	94%	90%	80%	87%	85%	97%	95%	91%
Heeft post of e-mailcontact gehad	61%	50%	48%	55%	42%	58%	62%	55%
<i>Slachtofferschap in afgelopen 2 maanden</i>								
Uitgescholden/ bedreigd medegedetineer- de	18%	17%	25%	35%	13%	5%	19%	19%
Uitgescholden/ bedreigd personeelslid	15%	16%	13%	16%	11%	0%	34%	15%
Uitgescholden/ bedreigd totaal	26%	27%	32%	38%	20%	5%	38%	27%
Geslagen, geduwd, geschopt medegedetineer- de	13%	15%	22%	16%	9%	3%	14%	14%

Tabel 3 (Vervolg)

	Gevan- genis (N = 1.712)	HvB (N = 1.593)	ISD (N = 148)	EZV (N = 325)	Arres- tanten (N = 289)	BBA (N = 41)	AIT, TA, BPG (N = 69)	Totaal (N = 4.177)
Geslagen, geduwd, geschopt personeelslid	7%	8%	6%	6%	6%	0%	23%	8%
Geslagen, geduwd, geschopt totaal	18%	20%	24%	18%	14%	3%	29%	19%
Is slachtoffer van vernietiging of diefstal	15%	16%	20%	14%	12%	3%	22%	15%
Is slachtoffer – totaal	31%	32%	37%	42%	23%	5%	44%	32%
<i>Daderschap in afgelopen 2 maanden</i>								
Een medegegeti- neerde uitge- scholden/ bedreigd	12%	11%	17%	13%	10%	13%	20%	12%
Een personeelslid uitgescholden/ bedreigd	8%	8%	12%	8%	6%	0%	15%	8%
Iemand uitge- scholden/ bedreigd	16%	15%	23%	16%	13%	13%	22%	16%
Medegegetineer- de geslagen, geduwd, geschopt	5%	5%	6%	3%	3%	3%	6%	4%
Personeelslid geslagen, geduwd, geschopt	1%	2%	2%	1%	1%	0%	2%	1%
Iemand geslagen, geduwd, geschopt	6%	5%	8%	3%	4%	3%	6%	5%
Heeft iets van iemand vernield of gestolen	4%	4%	6%	3%	3%	5%	1%	4%
In het bezit van drugs/overige contrabande	11%	11%	23%	7%	11%	51%	9%	11%
Was dader – to- taal	24%	23%	40%	21%	21%	59%	28%	24%
<i>Arbeid</i>								
Werkt tijdens detentie	83%	70%	87%	76%	21%	97%	54%	73%

Hanneke Palmen, Paul Nieuwbeerta, Sophie Martens & Francesca van Ravenstein

Tabel 3 (Vervolg)

	Gevan- genis (N = 1.712)	HvB (N = 1.593)	ISD (N = 148)	EZV (N = 325)	Arres- tanten (N = 289)	BBA (N = 41)	AIT, TA, BPG (N = 69)	Totaal (N = 4.177)
<i>Contact met re-integratiemedewerkers (afg. 6 mnd.)</i>								
Had contact met mentor (van de afdeling)	74%	56%	80%	76%	33%	91%	64%	65%
Had contact met casemanager (van de inrichting)	85%	77%	91%	84%	74%	91%	80%	81%
Had contact met medewerker RIC	64%	63%	56%	60%	49%	71%	12%	61%
Had contact met iemand van de reclassering	47%	44%	33%	48%	26%	70%	25%	44%
Had contact met iemand van de gemeente	19%	21%	18%	16%	21%	28%	18%	20%
Had contact met iemand van een zorginstelling	29%	26%	62%	59%	19%	35%	43%	31%
Had contact met een vrijwilliger	21%	16%	29%	28%	16%	43%	13%	20%
<i>Gezondheid</i>								
Heeft een goede lichamelijke gezondheid	55%	53%	49%	50%	53%	68%	54%	54%
Geen beperkin- gen door lichamelijke gezondheid	54%	53%	42%	49%	49%	63%	62%	53%
Heeft goede psychische gezondheid	59%	60%	54%	44%	62%	82%	65%	58%
Geen beperkin- gen door psychische gezondheid	60%	60%	51%	48%	55%	84%	75%	59%
Heeft goed welzijn	39%	32%	31%	25%	35%	63%	35%	35%
Heeft goed psychisch welbevinden	52%	47%	47%	37%	49%	76%	57%	49%

Tabel 3 (Vervolg)

	Gevan- genis (N = 1.712)	HvB (N = 1.593)	ISD (N = 148)	EZV (N = 325)	Arres- tanten (N = 289)	BBA (N = 41)	AIT, TA, BPG (N = 69)	Totaal (N = 4.177)
<i>Detentiezwaarte en verwachtingen na vrijlating</i>								
Ervaart detentie als zwaar	39%	44%	37%	47%	34%	32%	57%	41%
Verwacht op rechte pad te blijven/geen delicten te plegen	75%	75%	55%	78%	73%	87%	70%	75%

Allereerst zien we dat gedetineerden het meest contact met hun sociale netwerk onderhielden via telefonisch contact (91%), via persoonlijk bezoek (77%) en via post of e-mail (55%). Een nieuwere ontwikkeling is dat ongeveer een derde van de gedetineerden videobelde met het persoonlijke netwerk. Een vijfde van de gedetineerden maakte gebruik van speciale bezoeksregelingen, zoals bezoek zonder toezicht of speciaal familiebezoek.

Een derde van de gedetineerden gaf aan in de twee maanden vóór de afname van de survey¹¹ slachtoffer te zijn geworden van wangedrag van andere gedetineerden en/of van personeel. In de meeste gevallen rapporteerden zij slachtofferschap van verbale agressie (27%), gevolgd door fysieke agressie (19%) en vernieling of diefstal (15%). Een vierde van de gedetineerden gaf aan zelf wangedrag te hebben laten zien in de twee maanden voor de surveyafname. Het ging dan met name over verbale agressie (16%) en het bezit van contrabande (11%), en in mindere mate om fysieke agressie (5%) en vernielingen of diefstal (4%).

Gedetineerden rapporteerden ook over het contact dat zij in het halfjaar voor afname van de survey hadden met re-integratiemedewerkers. Ongeveer 80% van de gedetineerden gaf aan contact te hebben gehad met een casemanager, terwijl respectievelijk 65% en 61% van hen aangaf contact te hebben gehad met de mentor en een medewerker van het RIC (re-integratiecentrum). Wat betreft de externe re-integratiepartners rapporteerden gedetineerden het meest contact te hebben gehad met de reclassering (44%), gevolgd door mensen van een zorginstelling (31%), de gemeente en vrijwilligers (beide 20%).

Over de gezondheid van de gedetineerden is te zien dat iets meer dan de helft van de gedetineerden aangaf in goede fysieke en psychische gezondheid te verkeren (en dus dat ruim 40% van de gedetineerden aangaf in minder goede fysieke en psychische gezondheid te verkeren). Ongeveer een derde van de gedetineerden gaf een positieve beoordeling aan zijn/haar welzijn.

11 Voor personen die korter dan twee maanden in detentie zaten op het moment van de afname, werd gerefereerd aan de periode sinds het begin van de huidige detentie.

Tot slot laten de resultaten zien dat driekwart van de gedetineerden tijdens hun detentie werkte, de detentie door 41% van de gedetineerden als zwaar werd ervaren, en dat 75% van de gedetineerden aangaf na detentie te verwachten geen delicten meer te zullen plegen.

3.4 Aanvullende detentie-ervaringen per detentieregime

Tabel 3 geeft de aanvullende detentie-ervaringen eveneens weer voor gedetineerden in de verschillende detentieregimes. Als we de twee grote regimes (gevangenis en HvB) met elkaar vergelijken, valt op dat – in lijn met het meer sobere regime en dagprogramma in HvB – gedetineerden in het HvB-regime minder in contact staan met hun sociale netwerk en met hun mentor en casemanager, dat minder mensen naar arbeid gaan en dat zij hun detentie als iets zwaarder ervaren dan gedetineerden in het gevangenisregime. Op de overige detentie-ervaringen (bijvoorbeeld slachtofferschap, ouderschap en gezondheid) verschillen mensen in deze regimes niet.

Als we de gedetineerden in de andere regimes vergelijken, zien we verschillen die grotendeels te verklaren lijken door verschillen in populaties en doelstellingen van de verschillende regimes. Zo valt voor gedetineerden in ISD-regimes op dat zij gemiddeld minder contact hadden met hun sociale netwerk, iets vaker aangaven slachtoffer te zijn en wangedrag te vertonen. Zij stonden vaker dan gemiddeld in contact met hun mentor, casemanager en mensen van een zorginstelling, maar minder met iemand van de reclassering. Ze waardeerden hun lichamelijke en psychische gezondheid iets minder goed dan andere gedetineerden. Gedetineerden in het ISD-regime gaven veruit de minst positieve verwachting over hun toekomst na vrijlating.

De patronen bij gedetineerden in het EZV-regime zijn ook passend bij de kwetsbare doelgroep van dit regime. Zo stonden zij iets minder vaak in contact met hun sociale netwerk en rapporteerden zij iets vaker (verbaal) slachtofferschap dan andere gedetineerden. Ze stonden vaker dan anderen in contact met hun mentor en met iemand van een zorginstelling, en rapporteerden een slechtere psychische gezondheid en een lagere mate van welzijn en welbevinden. Ondanks dat ze tevredener waren met de inrichting dan andere gedetineerden, ervoeren zij hun detentie wel als zwaarder.

Gedetineerden in het arrestantenregime gaven aan minder in contact te staan met hun persoonlijke netwerk en met re-integratiepartners, werkten minder vaak en waren wat minder tevreden over de inrichting dan andere gedetineerden. Ze rapporteerden aan de andere kant minder slachtofferschap en gaven aan de tijd in detentie als minder zwaar te ervaren dan andere gedetineerden. Dit beeld is waarschijnlijk deels verklaarbaar door de korte verblijfsduur van gedetineerden in dit regime.

Passend bij de relatieve vrijheden van de BBA zien we dat deze gedetineerden het meest positief rapporteerden over hun detentiebeleving en -ervaringen. Zij gaven aan relatief vaker contact te hebben met het sociale netwerk, minder vaak slachtoffer te zijn en meer bezoek te ontvangen van re-integratiemedewerkers. Ook gaven ze relatief vaker aan dat hun gezondheid, welzijn en psychisch welbevinden goed waren, en waren ze vaak tevreden over de inrichting. Zoals verwacht, werkten bijna

alle gedetineerden in dit regime (97%). Verder gaven zij aan hun detentiestraf als relatief minder zwaar te ervaren, en hadden ze vaker optimistische verwachtingen over hun leven na detentie. Wangedrag kwam op dit regime wel opvallend vaak voor, wat bijna volledig te wijten was aan de hoge cijfers op het bezit van drugs en/of overige contrabande in deze groep.

Tot slot gaven gedetineerden in de uitgebreid beveiligde regimes (AIT, TA en BPG) aan ongeveer even vaak regulier bezoek te ontvangen als andere gedetineerden, maar minder vaak bezoek zonder toezicht en contact via videobellen. Ze hebben vaker dan anderen contact via speciaal familiebezoek of via post of e-mail. Qua slachtofferschap valt op dat hun scores vergelijkbaar zijn met die van andere gedetineerden als het gaat om slachtofferschap door gedetineerden, maar dat ze meer slachtofferschap door personeel en van vernieling en/of diefstal rapporteren dan andere gedetineerden. Zelf gaven ze aan meer verbaal wangedrag te vertonen dan gemiddeld. Hoewel zij in vergelijkbare mate contact hadden met mentor en case-manager, stonden ze minder in contact met medewerkers van het RIC en de reclasering, maar meer met mensen van een zorginstelling. Gedetineerden op deze afdelingen gingen minder naar arbeid, en rapporteren een iets beter psychisch welbevinden dan gemiddeld. Wel was de groep die aangaf detentie als zwaar te ervaren het grootst op deze regimes (57%).

4. Conclusie

De LIC-studie heeft als doel het leefklimaat in Nederlandse PI's in kaart te brengen. Daarbij ligt de focus op het onderzoeken van determinanten van een positief leefklimaat en wordt het leefklimaat gerelateerd aan belangrijke uitkomstmaten tijdens en na detentie. Bijzonder aan deze studie is dat het leefklimaat wordt onderzocht op landelijk niveau en in verschillende regimes, zowel in mannen- als vrouweninrichtingen. Het is bovendien van toegevoegde waarde dat de gegevens over het leefklimaat van gedetineerden gekoppeld kunnen worden aan registratiedata en data van medewerkers.

De LIC-studie hanteert een dataverzamelmethode die wordt gekenmerkt door een nauwe samenwerking met PI-medewerkers en een onafhankelijke, persoonlijke benadering van gedetineerden, waarin veel aandacht wordt besteed aan de vertrouwelijke verwerking van onderzoeksgegevens. De LIC-studie laat daarmee zien dat het mogelijk is om ook bij een lastig te onderzoeken populatie een grote en representatieve onderzoeksgroep te bereiken.

De eerste resultaten van de LIC-studie 2024 laten zien dat gedetineerden in Nederland over het algemeen de leefomstandigheden en hygiëne, hun veiligheidsgevoel en de contacten met personeel en medegedetineerden als meest positief ervaren, wat grotendeels overeenkomt met eerdere metingen van de LIC-studie. Minder tevreden zijn ze over een aantal aspecten van de activerende omgeving, zoals hun zelfstandigheid, het dagprogramma en de re-integratieactiviteiten in de PI. Dit is een belangrijke bevinding, gezien de directe link met het welzijn van gedetineerden en de voorbereiding op resocialisatie. Ook bepaalde faciliteiten zoals de slaapom-

standigheden¹², bezoekfaciliteiten en kook- en voedsel­faciliteiten scoren relatief laag.

Er zijn ook betekenisvolle verschillen tussen regimes gevonden. Conform resultaten uit eerdere metingen werd een positievere waardering van het leefklimaat gezien onder gedetineerden in de BBA- en EZV-afdelingen in vergelijking met gedetineerden in andere regimes. Dit is goed te verklaren door de relatief grote mate van autonomie die gedetineerden ervaren op een BBA. EZV-afdelingen zijn doorgaans wat kleiner dan andere afdelingen en er is meestal wat intensiever contact tussen gedetineerden en personeel, wat ten goede kan komen aan de ervaring van het leefklimaat. Met name in de AIT, de TA en BPG-afdelingen in de inrichtingen werd het leefklimaat (met name de activerende dimensie) het minst positief beoordeeld, wat mogelijk voortvloeit uit de beperkingen inherent aan uitgebreide beveiliging (bijvoorbeeld beperkte contactmogelijkheden, individueel regime op BPG-afdelingen).

De resultaten van dit onderzoek bieden de Dienst Justitiële Inrichtingen handvaten voor het verbeteren van het leefklimaat in hun penitentiaire inrichtingen. Op basis van deze landelijke bevindingen zou aandacht voor het leefklimaat zich in eerste instantie kunnen richten op aspecten van een activerende omgeving voor gedetineerden en op het verbeteren van faciliteiten. De verschillen in ervaren leefklimaat tussen regimes wijzen op een noodzaak om te differentiëren in maatregelen ter verbetering van het leefklimaat voor verschillende doelgroepen.

12 De slaapomstandigheden werden iets minder negatief ervaren door mensen die in een eenpersoons­cel (EPC) verbleven in vergelijking met mensen die in een meerpersoons­cel (MPC) verbleven (de gemiddelde scores voor slaapomstandigheden in beide groepen waren respectievelijk 2,72 (EPC) en 2,49 (MPC)). Merk echter op dat voor beide groepen de scores voor slaapomstandigheden lager dan neutraal zijn, en dus een negatieve ervaring weergeven.